

Kossuth Rádió, 1989. január 9.

Első kézből – Forró Tamás és Havas Henrik műsora

Jó estét kívánunk! Műsorunkban ezúttal a következők szólalnak meg:

Tudomásom szerint a magyar rádióban először szólal meg ifjú Rajk László, az ellenzékiként nyilvántartott építész.

Az Egyesült Államok Nemzeti Gárdája a világ legnagyobb civilekből toborzott fegyveres testülete és ezen nem csodálkozik senki – mondja egyebek között Borbély Sándor, a Munkásórség országos parancsnoka, a Központi Bizottság tagja.

+ + +

– Ült már a Magyar Rádió stúdiójában ifjabb Rajk László?

R. L.: Mint interjúalany, még soha nem ültem.

– Köztudott, hogy a hivatalos sajtóban jó sokáig nem szólalt, nem szólalhatott meg – mondjuk ki kereken. Az utóbbi időben változott valami?

R. L.: Ezt egyelőre inkább a munkalehetőségeimen tudom lemérni, mert inkább az volt a jellemző, hogy nem nagyon juthattam munkához, strómannel kellett dolgoznom. Ez megváltozott, most már a saját nevem alatt dolgozhatom.

– Ha már a munkánál tartunk, Ön úgy szerzett Magyarországon nevet a szakmában, hogy Szikora darabjaihoz készített – hát nem is tudom, vitatható sikerrel – díszleteket.

R. L.: Színházban kezdtem, mint díszlettervező. Eddig az évig a színházban le voltam tiltva, mint díszlettervező.

– Ez mikor volt?

R. L.: 1981-től tulajdonképpen '88-ig.

– A letiltásokról kapott valami papírt? Ez egy hivatalos rendelkezés, végzés, vagy hogy van az ilyesmi?

R. L.: Azt hiszem, hogy ez – különösen maguknak – elég közismert lehet, mert a Rádióban is elég sok ember tiltatott így le. Ezek általában telefonon keresztül történnek, úgyhogy ennek semmi nyoma nincs.

– Havas Henrik az imént azt mondta, hogy Rajk László díszlettervezőként a Szikora-darabokkal szerzett nevet. De Rajk László neve a magyar köztudatban egész másképpen

cseng. A nyolcvanas évek eleji hazai ellenzéki mozgalomnak – mert ugye akkor ez volt a neve – miért Ön lett a szimbóluma, a zászlóvivője? A neve miatt, vagy a család miatt, vagy valami más miatt?

R. L.: Az ellenzéki elnevezést – amit mint egy kis cetlit, ránknyomtak – nem mi találtuk ki. Így azt, hogy ennek én vagyok a zászlóvivője, ezt se mi találtuk ki. A nyolcvanas évek elején nagyon élt az a fajta suttogó propagandatechnika, amivel a hatalom mindenféle módon próbálta befolyásolni a közvéleményt. Hogy ez a suttogó propaganda miért pont engem választott ki, hogy én vagyok ennek a zászlóvivője, azt nem tudom. Talán azért, hogy ez a mi kutyánk kölyke – mondjuk lehet, hogy emiatt. De lehet, hogy pont ellenkezőleg, hogy tessék, a dicső múltat is bemocskolják. Nem tudom. Nem derült ki, hogy miért én lettem ennek a szimbóluma – ami – azt hiszem – nemcsak, hogy enyhe, hanem nagyon nagy túlzás.

– Előfordult, hogy leült Önnel egy pártvezető és azt mondta, hogy ezzel a névvel másképpen kellene politizálni?

R. L.: Hogyne, előfordult. Behívtak a pártközpontba és Knopp András, aki a pártközpontban akkor az ellenzék felelőse volt, szó szerint arra kért, hogy hagyjam abba ezt a szamizdatbutikozást. Amire én azt mondtam, hogy nagyon szívesen beadok kereskedelmi engedélyt, ha az a probléma, hogy én pénzforgalmat bonyolítok adózás vagy egyéb nélkül. Erről végülis párbeszéd nem alakult ki, maradt csak az, hogy én ezt hagyjam abba. És ezután a kvázi figyelmeztetés után következtek a házkutatások és pénzbüntetések és az egyéb dolgok, rendőrségi akciók. Most visszagondolva, de akkor is éreztük, hogy soha nem akartak arra a szintre eljutni, hogy ebből politikai ügy legyen. Tehát mindenfajta házkutatást, autóátvizsgálást, előállítás, éjszakai kihallgatást, stb. mindig azonnal közbüntényes szinten, szabálysértési szinten próbáltak tartani, ami által Magyarország imázsa, a liberális szociális ország imázsa nem sérül. Tehát a határ mindig az volt, hogy nehogy politikai síkra terelődjön ez az egész szamizdat, vagy ellenkultúra ügy.

– Ez kapcsolatban volt az Ön védettségével is, amit triviálisan úgy fogalmaztak meg, hogy Magyarországon nem lehet még egy Rajk-per?

R. L.: Kezdetben biztos ez is szerepet játszott. Azonban ahogy a szamizdat az értelmiségi körben egyre fontosabb lett és kiderült, hogy ez nemcsak egy szalmaláng, hogy mi ezt komolyan csináljuk, azt hiszem, egyre inkább az értelmiség védett.

– Az 1985-ös választásokon képviselő szeretett volna lenni. Voltak is ebből problémák.

R. L.: Annyiban korrigálnám, hogy nem akartam képviselő lenni. Semmifajta ilyen illúzióm nem volt, hogy bárki is közülünk képviselő lehet. Egész egyszerűen arról volt szó, hogy az új választási törvény valamifajta lehetőséget adott arra, hogy megvizsgáljuk, hogy valóban komolyan gondolták-e ezt a választási törvényt, annak a demokratizálását, vagy sem. De nem is ez volt a legfontosabb. Hanem inkább az, hogy megmutassuk a választóknak, hogy önálló kezdeményezéssel még ezen a nagyon limitált területen belül

is lehet valamit csinálni. És ha megvalósul egy demokratikus választási rendszer Magyarországon, akkor rögtön el lehessen kezdeni a demokratikus választási tradíciók újratemetését. Legfőképpen mi ezért indultunk el többen ezen a választáson. Hangsúlyozom, anélkül az illúzió nélkül, hogy azt reméltük volna, hogy bárki is bejut közülünk a parlamentbe.

– Tavaly május óta, a pártértekezlet óta gombamód szaporodnak az alternatív szervezetek. Önről nem hallani.

R. L.: A Szabad Demokraták Szövetségének vagyok a tagja és ezen belül a tanácskozási testületnek is a tagja vagyok.

– Nem tudom, hogy az édesapjával kapcsolatban feltehetünk-e egy aktuális kérdést?

R. L.: Természetesen.

– Az utóbbi időben meglehetősen sokat lehet olvasni a Rajk-perről. A Rajk-perrel kapcsolatban bennem egy olyan kép alakult ki, hogy nagyon sokan abban érdekeltek, hogy bebizonyítsák, hogy Rajk László, a koncepciók perének áldozata volt az, aki tulajdonképpen a kommunista párt megbízásából a koncepciók perének elindítója volt. A kollégám olvasott egy publicisztikát, amiben talán Rajk temetésén egy párttag megjegyzi, hogyha ezt a Rajk Laci látná, közénk lövetne. Milyen érzésekkel fogadja ifj. Rajk László azt a tényt, hogy felülvizsgálják édesapja elítélését.

R. L.: Ennek a nem átértékelésnek, hanem objektív értékelésnek az egyik kezdeményezője voltam, bár ezt a hazai közvélemény nem nagyon tudja, mert ez a külföldi sajtóban, TV-állomásokon és egyéb helyeken történt. Én azt hiszem, hogy édesapám politikai életében nem a per a legfontosabb állomás. Az tulajdonképpen egy végállomás, nemcsak fizikai értelemben, hanem átvitt értelemben is. És azt hiszem, hogy azt, amit a szüleink generációja nekünk soha nem tanított meg és soha nem adta át a tapasztalatot, pontosan ez az, amit meg kéne vizsgálni. Azt hiszem, hogy ez az, amiről a mai napig se esik szó. Közismert szlogen, gyakran mondják, hogy a régiek legalább hittek a dologban, az újak viszont már nem is hisznek, csupán karriervágyból csinálják, vagy valami egészen más miatt. A hit kérdése, a kommunista hit kérdése az a gordiuszi csomó, amit valahogy fel kéne oldanunk és meg kéne tudnunk magyarázni filozófiailag, lelkiileg is. Egyrészt azért, mert ha valaki azt mondja, hogy én elhittem, az egy exkuzálás, és kvázi megbocsátunk neki, hiszen elhitte. Ráadásul nem tanították meg nekünk, hogy hol hibáztak azok, akik hittek. Soha senki nem írta le még Magyarországon, hogy az volt a legnagyobb baj, hogy elhitték, és hogy mitől hitték el, hogyan hitték el. Azt, hogy mit követtek el, már helytel, közzel tudjuk. Visszatérve édesapám ügyére, ő nem azzal szüntette meg a politikai és fizikai létét, hogy elfogadta ezt a szerepet és végigjátszotta a per alatt. Hanem azzal, hogy elveszítette azt a figurát, amiről híres volt. Hogy szép volt, magas volt, egyenes tartású volt, egyenes beszédű volt, szépen beszélt, kemény ember volt stb. Ezeket akkor kezdte elveszíteni, amikor megcsinálta a kékcédulás választást, amikor a belügyminisztersége alatt megtörtént a Magyar Közösség pere stb. Ezeknek a lépcsőknek a vizsgálata számomra sokkal fontosabb mint maga a per.

– Miben hisz Rajk László?

R. L.: Én elsősorban építész szeretnék lenni. Az építész nagyon sok társadalmi problémával találkozik, amire kénytelen reagálni – ha jó építész. Azt nem mondom, hogy én jó építész vagyok, de reagáltam a társadalmi mozgásokra, és ez sodort afelé, hogy végülis ellenzéki legyek. Mind a mai napig érvényes, hogy egy monokultúrában nagyon fontos kiépíteni, vagy megpróbálni kiépíteni a párhuzamos kultúrát. Ami nem ellenkultúra, nem underground-kultúra, hanem egy párhuzamos kultúra, ami megy a maga útján és nem próbálja kijelenteni magáról, hogy ő az egyedül üdvözítő. Egész egyszerűen csak létezik és teszi a maga dolgát.

– A nyolcvanas évek elején meglehetősen következetességgel rajzolt fel egy kórképet a magyar társadalomról. A mai helyzetet hogyan diagnosztizálná?

R. L.: A glasznosztty, a nyíltság, vagy a múltunknak föltárása, átlátása – nem is tudom, milyen szót használjak – Magyarországon nem igazán jár kéz a kézben a peresztrojkával. Ahogy a nyolcvanas években a hatalom mindig azzal fenyegetett, hogy csak ne politizálni, mert a gazdasági reformokat meg lehet csinálni, de hogyha politizálunk, akkor a nagy testvér a fejünkre fog koppintani – ez most valahogy fordítva zajlik. Egyáltalán nem beszél a hatalom, az országgyűlés, a Minisztertanács stb. arról, hogy milyen gazdasági reformokat csináltak és milyen gazdasági reformokat fognak csinálni, és ez az egész hogy fog lezajlani, hanem a hangsúly áttevődött a glasznoszttyra, a politizálásra. Tartok tőle, hogy Magyarországon a politizálás, a nyíltság inkább elfedése a most már igazi problémáknak, amikben tényleg lépni kéne.

– Jelölt lesz a '90-es képviselői választásokon?

R. L.: Ezt nem én fogom eldönteni, hanem az SZDSZ tagsága.

– De el tudja képzelni, hogy egyszer a magyar Országgyűlés tagja legyen? Elképzelhetőnek tartja, hogy egy Rajk ismét vezető szerepet játszana ebben az országban?

R. L.: Én nem – mint mondtam –, én elsősorban építész vagyok. Nem szeretnék vezető szerepet játszani, de ha a '90-es választásokon – vagy remélhetőleg az előre hozott választásokon – jelöltnek kell lenni, mert a tagság úgy kívánja – akkor állok elébe.

+++

– Az Első kézből stúdiójában Borbély Sándor, a Munkásőrség országos parancsnoka. A decemberi Országgyűlésen egy képviselő azt mondta, hogy jogállamban elképzelhetetlen, hogy egy párt saját külön fegyveres erőt tartson fenn.

B. S.: Az MSZMP-nek sohasem volt hadserege és nem is lesz. A hadserege maga a párttagság. A Munkásőrségben a szolgálatot teljesítő emberek 79 %-a tagja a pártnak.

Úgyhogy a Munkásőrség nem párhadsereg, hanem állami intézmény, sőt, önszervezés útján jött létre. 1957-ben több mint 10.000 ember kezdett szervezkedni a munkáshatalom védelmére. Tehát a párhadsereg kifejezés '89-ben sem felel meg a valóságnak.

– Igen, de azért a pártirányítás érvényesül a Munkásőrségben?

B. S.: Kérem szépen, ez teljesen természetes. Egy dolog az irányítás és más dolog a párhadsereg. A Magyar Népköztársaságban a párt vezető szerepe érvényesül. Nyilvánvalóan ebben az intézményben is. Miért? Azért, mert az intézmény egyoldalúan egyszer elkötelezte magát. Egy alternatívája van, a szocializmus. A szocializmus, amit az MSZMP hirdet. Az irányítás nem kézivezérlésű, hogy ezt csinálom, azt csinálom, hanem elvi irányításról van szó.

– Akkor végülis ki a gazdája a Munkásőrségnek?

B. S.: Kérem szépen, a Munkásőrség gazdája jelenleg a Magyar Népköztársaság állama. A költségvetési támogatást a működéshez a kormány garantálja a Munkásőrség számára. Egyébként, a Munkásőrség rendelkezik egy elnöki tanácsi törvénnyel, melyet 1957-ben alkottak meg, és amely kimondja, hogy mi a Munkásőrség feladata: a Magyar Népköztársaság belső biztonságának védelme.

– Igen, de ma már azt mondják, hogy a Munkásőrség a diktatórikus szocializmus intézménye volt. Sőt, azt is, hogy ez egy sztálinista modell szerint szerveződött testület.

B. S.: Mondja Forró elvtárs, mi most komolyan beszélgetünk egymással? Ez az intézmény nem akkor jött létre, amikor Magyarországon a sztálinizmus működött. A Munkásőrség senkit nem nyomott el Magyarországon. Hogy ki ellen lép föl? Eddig a Munkásőrség nem lépett fel senki ellen. Talán nem jó az én számból ezt hallani, de fellépett a kiskirályokkal szemben. Igaz, hogy nem mindig nyertünk, sajnos.

– Akkor viszont itt hadd kérdezzem meg, hogy milyen magatartást tanusítanak, vagy tanúsít a Munkásőrség pl. sztrájkok, tüntetések esetén?

B. S.: Kérem szépen, nekem az a véleményem és a Munkásőrség álláspontja is, hogy mi termelés pártiak vagyunk. Ha mindig sztrájkolunk, semmit nem tudunk megoldani. A politikai sztrájk esetén kérdés, hogy mi ellen irányul? Ha a rendszer megdöntését célozza, akkor a Munkásőrségnek fel kell lépni. Annyiféle tüntetés volt Magyarországon az elmúlt néhány hónapban és szerintem még lesz egynéhány ilyen tüntetés. Csak akkor lép fel a Munkásőrség, ha a rendszer ellen irányul, tehát ha az államrend megdöntését célozza. Sőt, nemrég foglaltam állást abban, hogy a munkásőr bármilyen alternatív szervezetben részt vehet, amelyek a szocializmus talaján állnak.

– Tehát pl. a Münnich Ferenc Társaságban? Nem véletlenül ezt a példát hoztam, mert tudja, hogy elterjedt, hogy teljes alegységek is csatlakoznának a Münnich Ferenc Társasághoz.

B. S.: Nem, félreértés volt. A Münnich Ferenc Társaságban vannak alapítótágok, munkásörök. Felbukkant néhány helyen, hogy talán beléphetne az alegység testületileg, de ilyen testületi tagság nincs egyébként a Münnich Ferenc Társaságban. Mi is úgy foglaltunk állást, hogy testület ne lépjen be egy másik testületbe.

– De a Münnich Ferenc Társaságról az a hír terjedt el, hogy akár fegyvert fogni is hajlandó. Ez nyilván pontosan azért volt, mert fölröppentek olyan hírek, hogy valamiféle összeolvadás történne a Munkásörséggel.

B. S.: A Munkásörség egy önkéntes fegyveres testület, amelynek vannak politikai funkciói is és vannak fegyverei. Kérem, a munkásörök fegyvereit nem adjuk oda senkinek.

– Itt jön a nagy kérdés, miért kell 1989-ben Magyarországon fegyverforgatásra kiképzett önkéntes testület?

B. S.: Tessék körülnézni a világban. Mindenhol vannak különböző címen hasonló önkéntes fegyveres testületek. A legerősebb egyébként az Amerikai Nemzeti Gárda. Magyarországon miért félünk ettől? Meggyőződéssel állítom, hogy a Munkásörség körüli hangulatkeltés nem az egymilliárd forint miatt van. A konkrét cél, hogy a Munkásörségnél tudnak egy kis zavart kelteni és akkor ez az intézmény bizonytalanná fog válni. Én nem akarok konzekvenciákat levonni, hogy miért?

– A Munkásörséget ért támadásoknak pont az a célja, hogy a Munkásörséget szüntessék meg.

B. S.: Magyarországon szerveződnek különböző alternatív csoportok, állampolgári jogi alapon. Miért nem joga egy magyar állampolgárnak, hogy belépjen a Munkásörségbe? Az elmúlt fél év alatt kb. tízezer munkásörrel beszéltem személyesen. Ezek az emberek nem élnek úgy, mint Marci hevesen. Rosszul élnek, mégis vállalják, hogy legyen az országban biztonság és stabilitás. Ezek az emberek mind azt kérték tőlem, hogy magyarázzam el, ahol lehetséges, hogy szívesen szolgálják a Munkásörséget. Ez – gondolom – senki számára se mellékes. És itt szeretnék válaszolni sokaknak, akik úgy vélik, hogy a Munkásörségben valami kedvezményt kapnak az emberek. Semmi kedvezmény nincsen, csak kötelességeik vannak. [...] A Munkásörséget bírálhatják, csak legyen lehetőség arra, hogy a Munkásörség, nem én, a Munkásörség erre válaszolhasson. Forró elvtárs, nem hasból beszélek. A tegnap estig befejeződött 29 egységgyűlésünkön, amelyen kb. 40.000 ember vett részt, ilyen dolgokról beszélgettünk. Ott megint megfogalmaztuk, hogy nekünk egy alternatívánk van, a szocializmus. Ugyanakkor gondolkodunk is. Mert a Munkásörség a gondolkodó emberek testülete. Ami kritikát én kaptam a munkásöröktől az elmúlt másfél évben, az nem kifejezés. Miért nem megyünk, miért nem lépünk fel? Mert gondolkodni kell. Mert ha az ember egy bizonyos jelenségre hangulat alapján akar reagálni, akkor elveszti a tárgyilagosságát. Előbb meg kell gondolnunk miért, hogy lépünk fel. Dobbal vagy ágyúval nem lehet verébre löni.